

Beke Sándor

Erdélyi Toll — az egyetemes magyar
irodalom és művelődés szolgálatában
(II.)

Beszélgetés sajtómunkatársakkal, szerkesztőkkel, írókkal,
költőkkel, irodalomtörténészekkel, egyetemi tanárokkal
az *Erdélyi Toll* öt éves évfordulóján

(Albert-Lőrincz Márton • Barabás István • Barcsay Andrea-Krisztina
Bertha Zoltán • Bodó Márta • Brauch Magda • Buksa Éva-Mária
Csatáné Bartha Irénke • Demeter Attila • Fülöp Kálmán • Józsa Miklós
Kiss Lehel • Málnási Ferenc • Nagy Székely Ildikó • P. Buzogány Árpád
Pomogáts Béla • Szekeres Lukács Sándor • Tar Károly)

I.

I. A. VÉLEMÉNYEK AZ 1989 UTÁNI
ERDÉLYI SAJTÓTERMÉKEKRŐL

BEKE SÁNDOR: *Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó és szellemi műhely húszéves évfordulóján.* Beszélgetés írókkal, költőkkel, irodalomtörténészekkel, egyetemi tanárokkal és szerkesztőkkel XXI. századi erdélyi könyvkiadásról, sajtókiadványokról, irodalomról, könyvterjesztésről (Erdélyi Gondolat Könyvkiadó — Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Toll, Székelyudvarhely, 2012) című interjúkötetem első fejezetének első kérdéskörében az 1989 utáni sajtó szerepéről és az alkotó emberek számára közlési teret jelentő publikációkról tudakozódtam interjúalanyaimtól. Mielőtt az ötödik évfordulóját ünneplő *Erdélyi Toll*-ról beszélgetnénk, bevezetőként a 2000 utáni évek sajtóvilágát elemezve teszem fel kérdéseimet:

1.) *Mi a véleménye az 1989 után létrejött és a még mindig életben maradt, vagy az újonnan, a harmadik évezred peremén Erdélyben született új irodalmi és művelődési sajtótermékekről?*

POMOGÁTS BÉLA: Tapasztalataim és véleményem szerint az erdélyi magyar irodalom sikeresen újult meg az 1989-es történelmi változások következtében. Ez a megújulás azonban természetes módon következett a korábbi egymásfél évtized fejleményeiből és eredményeiből, hiszen az új utak keresése, a valóság bemutatása, a történelmi igazságtétel szándéka már korábban is teljes mértékben kibontakozott Sütő András, Beke György, Szilágyi István prózai, valamint Kányádi Sándor, Székely János, Lászlóffy Aladár és mások költői műveiben. A történelmi korforduló tehát nem azt jelentette, hogy megváltozott volna ennek az irodalomnak a szellemisége és igazságkeresése, hanem azt, hogy megszűntek azok a cenzurális korlátok, amelyek ezt az igazságkeresést nem engedték érvényesülni. Erre utal az is, hogy számos olyan irodalmi mű vagy dokumentáció, amelyik korábban elkészült, például a Kriterion Kiadó műhelyében, csak a rendszerváltozás után kerülhetett az olvasó elé. Mindenesetre el lehet mondani, hogy a megújulásnak az a folyamata, amely már a hetvenes években érzékelhető volt, teljesebben kibontakozott a rendszerváltozás után és az erdélyi magyar irodalom, akárcsak a két világháború közötti korszakban, a történelmi igazságkeresés, a széleskörű közéleti mondanivaló és a művészi megújulás által hozhatott jelentős eredményeket. Ennek a megújulásnak természetesen része volt a politikai és irodalmi sajtó átalakulása is, és ennek az átalakulásnak a medrében jöttek létre azok az irodalmi intézmények is, amelyek Beke Sándor nevéhez fűződnek. Az erdélyi magyar sajtó, és meg szeretném említeni a megújuló könyvkiadást is, csak a két világháború közötti időszakban volt olyan gazdag, mint az 1989 után beköszöntő több mint két évtizedben. Erre utal az is, hogy Magyarországon, illetve a többi, magyarok által lakott területen megélénkült az érdeklődés az erdélyi magyar sajtó és könyvkiadás iránt. Magam elég gyakran járok ennek a nyelvterületnek a központjaiban és műhelyeiben, például Pozsonyban, Kassán, Ungváron, Beregszászban, Szabadkán, Újvidéken és más városokban, és mindenütt tapasztalom azt az érdeklődést, amelyet az új erdélyi magyar irodalmi kultúra keltett. Nagyon sok közületi és magánkönyvtárban találkozom erdélyi irodalmi művekkel, közöttük az Erdélyi Gondolat által közreadott könyvekkel és a kiadó által gondozott folyóiratokkal is. Mindez azt jelenti, hogy az a tágasabb keret, amelyben a magyar szellemi élet kibontakozik, ma már nagyrészt független a politikai határoktól, és legalább a kultúra világában helyre tudott állni az a közös értékrend és gondolkodás, amelyre a nemzeti irodalom egységét tekintve mindig is szükség volt, és amely a két világháború közötti időszakban természetes módon létrejött.

P. BUZOGÁNY ÁRPÁD: 1989 decembere azért is választóvonal az erdélyi magyar sajtótörténetben, mert lehetőség adódott új meg új lapokat indítani, és nem csupán a magukat központnak tituláló nagyobb városokban, hanem máshol is. A kezdeti hevület hamar alábbhagyott, részben a szakértelem és tapasztalat hiánya, másrészt meg anyagi okok miatt is, ám mindenképpen a korra jellemző, hogy legtöbbje irodalommal, művészetekkel kapcsolatos anyagokat (is) jelentetett meg. A továbbiakban főként az anyagiak, kisebbrészt pedig a lapok szerkezetének átalakítása, tartalmuk hígabbá válása határozta meg, meddig marad(hat)tak életben.

Időközben újabb lapok, folyóiratok is jelentek meg, az új évezred elején is. Létük az országos terjesztőhálózat hiánya miatt jórészt támogatások függvénye. Azt is figyelembe kell venni, hogy kb. egy évtizede újságokat, folyóiratokat leggyakrabban elektronikus formában olvasnak, sőt létrejöttek olyan netes felületek, folyóiratok, amelyek klasszikus, nyomtatott formában nem is léteznek.

A régebbiről létező és 1990-ben nevet változtató meg a későbbben alapított erdélyi magyar nyelvű irodalmi, művelődési tartalmú sajtótermékek némelyikénél azonban régóta megfigyelhető, hogy szűk körből válogatják szerzőiket. Emiatt sem a kortárs „termést” nem képesek bemutatni az olvasóknak, sem olvasótáboruk nem szélesedik...

BARABÁS ISTVÁN: Többről volt és van szó, mint amennyire utal a kérdés. 1990 januárjától kezdődően, sajtónkban a túlélők mellett feltűntek halva született vállalkozások is. Irodalmi-művészeti folyóirat indult be Csíkszeredában, Temesváron, Nagyváradon (itt a *Kelet—Nyugat*), sőt Bukarestben is. Ez utóbbit Szász János alapította és szerkesztette (egymagában!); valami frissiben szerzett irodalmi díját áldozta a nemes célra, mégpedig oly módon, hogy hangsúlyosan a román—magyar testvériség ügyét szolgálja. Tüntetőleg így akarta kifogni a szelet az akkor fénykorát élő Vatra Românească és Nagy-Románia Párt sovinizmusának vitorláiból. Erre mondaná Szabó Dezső, hogy a szarba nem lehet szöveget verni, amit szegény Szász János a bőrén tapasztalt: a testvériség nemes eszméjét hirdető folyóirata egyetlen szám után már meg is szűnt, még a címére se emlékszünk. Nem sokkal utána, 2006-ban Szász János is elköltözött az élők sorából, bukaresti villáját Németországban élő lánya örökölte. Ezt azért említem, mert sajtótörténeti kuriózum lenne, ha valakinek sikerülne a hagyatékból megszereznie (ha egyáltalán fennmaradt) apja folyóiratának dokumentációját. Belőle nyomon lehetne követni, hogy 1989 után, a nagy felbuzdulásban miképpen születtek és haltak meg igényes folyóiratok Romániában.

A túlélőkről csak jó véleményem lehet: ha fennmaradtak, azt jelenti, életképesek, mert kínálatuk megfelel olvasóközönségük elvárásainak. Amint azonban azt is jelenti, hogy szerkesztőségüknek sikerül pénzt szerezni a nem csekély költségek (papír, nyomda, terjesztés) fedezésére. Erre azért van szükségük, mert az előfizetésből és példányonkénti eladásból legfennebb a szerkesztőség és vendégei

kávészására futná. A többi bevétel kinek-kinek féltve őrzött titka, esetleg baráti csevegés közben lehet érdeklődni a *Látó*, a *Korunk*, a *Székelyföld*, a *Várad*, az *Irodalmi Jelen* főembereitől, de nem biztos, hogy válaszolnának, legfennebb egy mélyről jövő sóhajtással sugallnák a rendelkezésükre álló pénzüsszegek nagyságrendjét. Mindezen mostoha körülmények közepette, Beke Sándor 2009-ben mégis beindította az *Erdélyi Toll* névre keresztelt folyóiratát. Történt Székelyudvarhelyen, de szól mindenkire, aki szereti a szépet. Csoda, hogy megjelent, még nagyobb csoda, hogy megmaradt, annak ellenére, hogy nem közöl pornográfiát, kéjgyilkosokat, góbé vicceket. Ezek helyett minden lapszámában találunk olyan hiánycikkeket, mint a néprajz, a hitélet, gyermekirodalom, magyar mese- és mondavilág, nyelvművelés.

KISS LEHEL: Vitathatatlan, hogy az úgynevezett rendszerváltás óta megjelenő erdélyi irodalmi és művelődési — ide sorolnék jó néhány egyházi kiadványt is — sajtótermékek révén az itt élő magyar társadalom minden rétege számára gazdagon megterült az asztal. Felbecsülhetetlen méretű és értékű íráshalmaz gyűlt fel és gyűl folyamatosan a regionális lapokban és folyóiratokban, amire, sajnos, a szélesebb körű olvasórétegnek valamilyen oknál fogva nincs rálátása. Talán hasznos lenne ezeket a rendszeresen, illetve alkalmanként megjelenő kiadványokat listázni és szemlézni, mondjuk fél évente, és minden érdeklődő számára elérhetővé tenni.

Sajnálom viszont, hogy egyes országos terjesztésű lapok és folyóiratok meghirdetett profiljuk ellenére szakmai fórumokká váltak; olyan sajtótermékké, amikre a beavatottakon kívül a legtöbb halandó fanyalogva, furcsálkodva vagy kisebbrendűségi érzésekkel néz. Egyik-másik ilyen terméket szerintem jobb lenne azzá kikiáltani, ami: egy, magát bárminek nevezhető, szűk kör fórumává. Ez gazdaságilag is jövedelmezőbb volna, nem beszélve arról az előnyéről, hogy sok csalódástól kímélné meg az adott kiadvány holdudvarát és (nem)olvasóit. A legtöbb ilyen kiadványra — minden vitathatatlan érdemük mellett — a klasszikus értékek, az erdélyi szellemiség létezésének, illetve létjogosultságának megkérdőjelezése és kipellengérezése jellemző. Nem ajánlanám egyértelműen szellemi táplálékként még a beavatottaknak sem.

BODÓ MÁRTA: Nagy pezsgés indult 1989 után, de nem minden maradt talpon, bizonyult időtállóknak. Ha visszagondolok az első, „hősi”, úttörő időszakra, utólag meglep a naivitás, amellyel azt hitték, hittük, hogy elég a lelkesedés, a lendület, a lehetőség... És el is szomorít, mennyire pénzüggő a kultúra, s milyen körülményes és nehéz életben tartani. Sokszor tapasztalom, hogy nem értékszempontok diktálnak, hanem a haszonelvűség, nem tudom megszokni, hogy ez a fő szempont kulturális téren, a szellemi értékek „piacán”. Sokat gondolkodom, vívódom mindezen, igyekszem nagyon változatos palettát figyelemmel kíséreni, hogy a mai világ pulzusát kitapintva árnyalt képet tudjak alkotni, s ne csak

a magam nosztalgiája vagy egy letűnt világhoz való ragaszkodás, vagy elavult elvek vezessenek a véleményalkotásban. Azt azonban nem tudom elfogadni, hogy ne értékek, csak érdekek vezessenek. A kérdés tehát eleve nagyon bonyolult „erdőbe” vezet, és bizony egyáltalán nem könnyű, talán egy hosszú elemző tanulmány sem lenne elég ahhoz, hogy kimerítő és érdemi választ lehessen rá adni. Nem szeretek ugyanis elhamarkodott vagy leegyszerűsítő, sommás ítéleteket mondani, s nem szeretnék abba a hibába esni, hogy pusztán a saját ízlésvilágom alapján leírok minden más, ettől eltérő kísérletet. Hiszem, hogy szükséges az alternativitás, hogy lehet s szabad többfélét kipróbálni, több irányba indulni, amennyiben ezek a kísérletek valóban egy művészi látásmód kifejezői. Azt azonban elgondolkodtatónak és megfontolandónak tartom, hogy egy nem nagyon nagy létszámú kisebbségi közösségnek mire van ereje, valós szüksége-igénye. Bizony annak is a nemzetstratégia részének kellene lennie, mire van nélkülözhetetlenül szükség, mit bír meg... Konkrétan a saját munkakörömben, a katolikus sajtóban tapasztalom ugyanis, hogy amennyiben hiányzik egy átfogó elgondolás, amely köré, amelynek mentén építkezni lehet, mindenféle kis egyéni kezdeményezések végváraiban akár el is vérezhetünk... Kellene az egyéni kezdeményezések, helyi kiadványok, csak nagyon okosan kell gazdálkodni erővel-anyagiakkal, és nagyon bölcsen mérlegelni, meddig lehet kísérletezni, s honnan megy a távlat és jövő kárára egy-egy egyéni ambíció. A jó értelemben vett közszolgálat szerintem óhatatlanul magával hozza azt az önvizsgálatra szólító kérdést is: az adott helyzetben mikor jó megszólalni, fórumot keresni, vitázni, s mikor alkalmas elhallgatni, visszahúzódni, esetleg másokat szóhoz jutni segíteni...

NAGY SZÉKELY ILDIKÓ: Úgy gondolom, hogy a rendszerváltás utáni irodalmi és művelődési sajtótermékeknek meghatározó szerepük volt a diktatúra évtizedeiben nem létezőnek nyilvánított, íróasztalok fiókjaiban szunnyadó szellemi termékek életre keltésében, megismertetésében a könyvvásárlásban anyagilag korlátozott nagyközönséggel, a szellemi szabadság eufóriájának megélésében. Létfontosságukat mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy ezen sajtótermékek nagy része több mint húsz évvel a rendszerváltás után is megmaradt, igény van rájuk, be tudják tölteni az induláskor vállalt küldetést.

SZEKERES LUKÁCS SÁNDOR: Igen megtisztelő, hogy megkérdezi véleményem jó néhány dolgról, amely erdélyi mindennapjainkat, erdélyi magyar szellemi életünket érdekli, ezért igyekszem legjobb tudásom szerint válaszolni.

Az első kérdés a) pontjára vonatkozóan tömören az a véleményem, hogy a kommunista diktatúra megszűnésével lélegzethez juthattak azok az írók, költők, szellemi munkások, akik korábban nem is próbálkoztak írni. Sajnos 1989 után jó ideig nem tudtam odafigyelni az otthoni eseményekre, mert minden erőmet az új fészekrakás, családi házunk építése kötötte le, ugyanis még Ceaușescu életében átszöktem Magyarországra.

BUKSA ÉVA-MÁRIA: Napjainkban a tömegkultúra térhódítása világjelen-séggé vált, az elit kultúra (nincs szándékomban folyóiratokat nevesíteni) pedig fokozatosan elveszítheti, elveszti kiemelt státuszát. Kultúránk fejlődéstörténetében volt már példa erre...

Nem szeretnék véleményt mondani az erdélyi irodalmi és művelődési sajtótermékekről (inkább elhallgatom azt), sem pedig rangsorolni ezeket, mert ahhoz pontos kritériumrendszer felállítása szükséges.

Nem tudom, az erdélyi kultúra égboltjának zenitjén épp melyik folyóirat „csillog” a legfényesebben, de azt biztosan állítom, hogy az Erdélyi Toll nyomtatott példányaiból és világhálón ellenőrizhető adatbázisából világosan kitűnik, hogy ezen az égbolton az Erdélyi Toll egy oly erős fényű csillag, melynek hatósugarai országokon, tengereken, óceánokon át világítanak...

A harmadik évezred 2. évtizedében született erdélyi magyar irodalmi és művelődési sajtótermékek sokaságából csak az *Erdélyi Tollra* szeretnék reflektálni a statisztikai adatok birtokában. A negyedévente megjelenő folyóirat számunkra Erdélyben, a Partiumban, a Bánságban és a teljes Kárpát-medencében élő és a földkerekség távoli országaiba szakadt nemzettársaink számára egy olyan „szellemi otthon”, ahol európai, amerikai, ázsiai, afrikai, ausztráliai és a különböző szigeteken élő magyar Olvasó megtalálja — ha csak rövid időre is — azonos nemzeti értékeink kínálata ízlelésének örömét, az együttgondolkodás és együttérzés harmóniáját. Ez által válhat, válik ez az ötéves folyóirat világnézeti polémiaaktól mentes, nemzetmegtartó, közösségszervező fórummá, az erdélyi művelődés és az összmagyar kultúra örökségét vigyázó bástyává.

Jó, hogy ez a fórum színvonalának ívelésében különböző társadalmi és kulturájú rétegeket céloz meg, és teszi ezt a színvonal megőrzésének s közösségi küldetésének tudatában. Tükröt tart a ma Olvasója elé az erdélyi korszellemváltozás után a klasszikus kulturális értékeink feltárásáról, ápolásáról, irodalmi alkotásokról, -törekvésekről és a kisebbségi lét fojtogató, fullasztó légkörű talajából kiszarjadó friss hajtásokról. De nem látjuk, ami a háttérben rejtőzik: a kiadó értékmentő, áldozatkész erőfeszítéseit, nemzetszolgáló küzdelmét.

Bár a rádió és televízió, e két elektronikus tömegtájékoztató eszköz gyorsaságával szemben az írott sajtó alulmarad, remélhetőleg ennek ellenére az *Erdélyi Toll* mindig tud új és friss műalkotásokkal megörvendeztetni bennünket, olvasókat. Küldetéséről az idő rostáján lándzsát lehet törni — mellette vagy fölötte — ez az utókornak joga.

JÓZSA MIKLÓS: A fentiekkel kapcsolatos tény is igazolja, hogy az 1989 után létrejött új irodalmi és művelődési sajtótermékeket nagyobb hatékonysággal kéne népszerűsíteni nemcsak a tömbmagyarság, hanem a szórványban élők körében is. Szerintem korunk nagy sajtódömpingjében csak az marad fenn, ami igazán minőségi és tartalmában, kifejezésmódjában hozzáférhető az igazat és szépet szeretők számára. Erre jó példa az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó és két sajtóki-

adványa, a *Székely Útkereső* és az *Erdélyi Toll* című folyóirat is, amelyek fenn tudtak maradni éveken, évtizedeken át.

FÜLÖP KÁLMÁN: Válaszom nem tudományos jellegű értekezés. Azon személyes véleményemnek adok hangot, amit nekem jelentett az *Erdélyi Toll*, ez a nagyszerű irodalmi és művelődési folyóirat. Viszonylag az irodalmi világtól elzárva, egy Kis-Küküllő melletti faluban, Nagykendén lakom. Elmondhatom magamról, hogy egy személyben vagyok: munkás, paraszt és értelmiségi. A költészettel gyermekkoromban kerültem kapcsolatba, de első verseim csak 1996-ban jelentek meg a *Népújság* Múza irodalmi rovatában Bölöni Domokos író, szerkesztőnek köszönhetően. Azt is neki köszönhetem, hogy megismerhettem az *Erdélyi Tollat*, és lehetek szerzője e rangos irodalmi és művelődési folyóiratnak.

DEMETER ÁTTILA: Az irodalmi és művelődési élet érthetően nagy változáson ment át az 1989-es fordulat után. Egy olyan folyamat indult el, amely ösztönzőleg hatott az alkotók nagy részére: egyrészt felszabadultabban írhattak és léteztek azok, akik előtt a diktatúra idején bezárultak az ajtók, vagy még ki sem nyíltak, másrészt a fiatal írónemzedéknek lehetőség adódott az útkeresésre, a kibontakozásra. Persze, ez egyáltalán nem volt akadálymentes, hisz az új sajtótermékek tulajdonosai, szerkesztői, szerzői új kihívásokkal és gondokkal kerültek szembe. A szakmai megújulás igénye és az identitáskeresés izgalma azonban nem mindig tudta feledtetni a lapok menedzselési gondjait, ráadásul a menedzselést meg is kellett tanulni, akár egy külön szakmát. Csak dicsérni lehet azokat a lapokat, amelyek röviddel 1989 után jöttek létre, és máig élnek. Manapság, amikor az irodalom és a művészet sokak számára nem elsőrendű szempont, nagyon nehéz fennmaradni. Nagyon fontos, hogy az ilyen sajtótermékek komolyabb támogatást kapjanak munkájukhoz, hogy fennmaradhassanak, és ne kelljen anyagi gondok miatt túl nagy kompromisszumokat vállalniuk, vagy rosszabb esetben megszűnniük.

Visszatérve a kérdés lényegére, az irodalmi és művelődési sajtótermékek nagyon fontosak, még akkor is, ha az olvasás igénye társadalmi szinten jelentősen alábbhagyott. Az Erdélyben megjelent lapok színvonalasak, sokszínűek, és komoly értéket képviselnek.

BRAUCH MAGDA: Sajnos nem ismerem eléggé a szóban forgó erdélyi sajtótermékeket, mindössze a *Székely Útkereső*, az *Erdélyi Toll*, a *Népújság*, a *Szabadság*, a *Nyugati Jelen* és az *Irodalmi Jelen* című napilapok, illetve folyóiratok alaposabb ismerete győzött meg arról, hogy az 1989 után és a 3. évezredben létrejött erdélyi sajtótermékek színvonalasak, igényesek, általában politika- és „bulvárellenességük” ellenére is életképesek. Anyagi szempontból viszont — tudomásom szerint — egyikük-másikuk veszteséges.

ALBERT-LŐRINCZ MÁRTON: Úgy látom, hogy az irodalmi sajtó piacán megnövekedett kínálat a privatizációs lehetőségekkel és az elfojtott energiák felszabadulásával, illetve a szülőföld hűségével függ össze. Hogy hány irodalmi sajtóterméket vajúdott ki az erdélyi társadalom a felszusszanás éveiben — a 90-es években —, azt csak a médiatörténészek tudják kideríteni, hiszen a közönséges olvasó (még ha irodalomkedvelő is) csak a szélesebb szórásban és nagyobb közönséghez eljuttatott termékekről szerezhet(ett) tudomást. Az elmúlt 22 évben új irodalmi-kulturális folyóiratok jelentek meg, a régiek új köntöst szabtak maguknak. Két, magyarázatra nem szoruló dolog van, ami alapjaiban megkülönbözteti őket: a bejáratottság (a lapcsinálás motivációja, finanszírozás, pártfoglaltság, támogatottság, terjesztés) és a szerzői konstancia.

Maros megyében a *Múzsza* (a Népújság melléklete), a *Sóvidék* kelt életre, tudomásom szerint. Előbbiben magam is közlök, jó két évtizede.

Jellemzőnek mondható az a gyakorlat, hogy a megszülető új lap mögé egy-egy jó nevű, a szűkebb szülőföldjéről elszármazott, nagyobb kulturális központokban ott ragadt, de szülővárosához-falujához ragaszkodó író-költő áll, a maga presztízsével, irodalmi jártasságával, szerkesztői tapasztalatával és írásaival, amelyek, nyilván, nem elhanyagolható tényezők a lap hitelességi indexe tekintetében (lásd Király László, Páll Lajos, Barabás László, Tófalvi Zoltán példáját). Más esetekben egy lap felbukkanása valamely helyi karizmatikus íróember szorgalmával hozható összefüggésbe. Ahol nem sikerült irodalmi-művelődési lapot indítani, ott irodalmi antológiákat szerkesztettek (pl. Gyergyószentmiklóson). A magánkezdeményezések mögött mindenhol egy karizmatikus alkotóember, irodalom-szervező áll, vélhetően olyan (is), akiben még élénken él a letűnt idők irodalmi páholyfőnökeitől elszenvedett frusztráció.

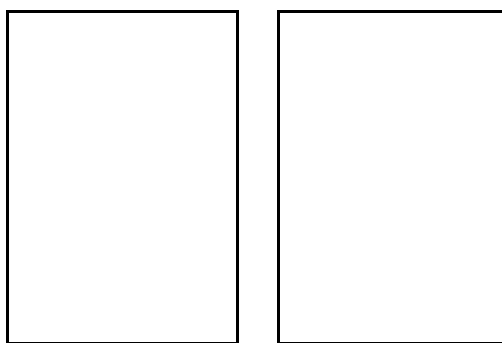
Azt kell mondanom, mindegyik folyóiratnak megvan a maga helye Erdélyben, mert mindnek saját arculata van, ezért — hinni szeretném — nem egymással versengő fórumok, hanem az anyanyelvápolás, a műveltségterjesztés, a szülőföld iránti hűség „szellemi műhelyei”, ahogy Beke Sándor fogalmaz az *Erdélyi Toll—Erdélyi Gondolat* kapcsán.

Sajnos a hagyományos, hivatali apparátussal működő, mondjuk ki, finanszírozott nagy irodalmi lapok alig, vagy egyáltalán nem vesznek tudomást a magán-erőből létrehozott irodalmi-művelődési folyóiratokról. Kár, mert az értékkeremtésre szükség van, kár, mert érték mindenhol teremhet, amint értéktelenség is. A fenti megfontolásból, a nagy lapoknak némiképp kötelessége lenne — gondolom — segíteni, támogatni a fiatal folyóiratokat, amint a nagyobbik testvértől is elvárható, hogy óvja, nevelgesse a kisebbiket. A művészet, így az irodalom is, persze önzőbb, esetenként irigyebb is, mint mondjuk egy testvér, ami nem mindig dicséretes dolog. Azt gondolom, hogy az irodalom nem önmutogató bűvészet, hanem sorsformáló intellektuális munka, amiből következik, hogy felelőssége nagy. Erdélyben a mai értékfelfordulás és normagyengülés közepette szükség mutatkozik az egymás támogatására, szükség esetén irányítására is, pláne a felnö-

vekedés idején. Sajnos, az új lapokkal szemben mifelénk megtapasztalható egy úgynevezett *pusmogó ellenállás*, ilyen-olyan minőségi, terjedelmi vagy igénytelenségi érvek mentén, de nem elhanyagolható a személyes sértettség, a gőg vagy az ideológiai szembeveszülés sem. Az ilyen magatartás bizony nem meríti ki a nemes önzetlenség, a segítősándék, a békés építkezés, az alkotói alázat és hűség fogalmát, sőt ellenkezőleg. A minőség fontos, küzdeni kell érte, a meggyőződést védelmezni kell, de hagyni kell a szabad gondolkodást, az értékteremtést, a mindenkori közösség javára. Kérem, ezek nem nagy szavak, még ha annak tűnhetnek is. Minden alkotónak kijár az alkotói szabadság, az önkifejezés megválasztásának szabadsága, ezt tiszteletben illik tartani.

Az első szerkesztői körkérdésre a fentiek szellemében tudom megfogalmazni a véleményemet:

1. az irodalmi lapok környékén kevésnek tűnik a kölcsönös segítő szándék, és nem egyenes, inkább „pusmogó” a kritika;
2. sajnós a személyes vagy személyiségi tényezők is kárt okozhatnak az irodalomnak;
3. a főszerkesztői szándék kiteljesedését a lapok köré szerveződő írói csoportosulások hajtják végre, így kirajzolódik a folyóiratok arcéle és saját olvasótábora, amely kritikus helyzetben megmentheti a lapot;
4. az irodalmi és művelődési lapok a kereskedelmi szféra hiányosságaitól szenvednek, hiszen a piaci szegmensnek egyedüli érdeke a profit — és ez nem szemrehányás, hiszen meg kell élni. A médiakereskedelem érdeklődése nem terjed ki az irodalmi lapokra, érdekeltté kellene tenni őket. Hiába keresek egy-egy irodalmi folyóiratot mondjuk Marosvásárhelyen vagy Gyergyószentmiklóson, a lapkereskedők értetlenül kérdeznek vissza: mit tetszik keresni? A helyi jellegű irodalmi lapokat kevésbé zavarja a sajtókereskedelem hiányossága, hiszen biztos célközönségnek íródnak, a lokális közösség szintjén megoldják a terjesztést;
5. az írástudók felelőssége nem a lapkereskedők felelőssége, ámbar a kulturális értékekkel szembeni türelmetlenség, a közösségi felelősség mégiscsak szóvá tehető, esetükben is.

Az I. évfolyam (2009) számai

I. B. AZ ÍRÓI PÁLYÁT ALAKÍTÓ KÖZLÉSI LEHETŐSÉGEKRŐL

BEKE SÁNDOR: *Mennyire alakították az Ön írói pályáját a lapok, folyóiratok nyújtotta közlési lehetőségek?*

KISS LEHEL: Az általam ismert erdélyi magyar kulturális kiadványok közül egyiket sem gondolom fölöslegesnek (leszámítva néhány komersz ízű vagy sikertelen próbálkozást a „gyermekirodalom” területén). Mégis azokat tartom legszükségesebbeknek és szívemhez legközelebb állóknak, amelyek képesek egyszerre több korcsoporthoz igazat, szépet és hasznosat szólni, képesek közösségi érzést erősíteni. Eddigi életemet jelentős mértékben alakították az ilyen sajtótermékekkel való kapcsolataim.

A kérdésre válaszolva csak a legfőbb állomásokat említem meg. Első verseimet még gyermekkoromban a *Napsugár* és a *Szívárvány* közölte, ami számomra akkor nagy ösztönzést adott az írásra és a publikálásra. Később, esztendő múltán kénytelen voltam belátni, hogy az olvasókkal és az alkotó emberekkel való nyilvános és személyes találkozások és kapcsolatok életformáló ereje mekkora érték az öncélú közléshez képest. Mikor Zilahra kerültem diáknak, a *Szilágyság* hetilap (amelyben Ady első verse is megjelent) külső munkatársává fogadott. Versek mellett interjúkat, beszámolókat, megemlékezéseket közöltem. A lap főszerkesztőjének szakmai segítségnyújtása kellő alapot adott a különféle újságírói műfajok, stílusok, módszerek megismeréséhez. A Szilágyságbeli publikációk révén megnyílt számomra a frissen induló *Hepehupa* című negyedévi folyóiratban való közlés lehetősége is. A *Hepehupa* égisze alatt zajló közönségtalálkozók, felolvasások sok értékes emberrel hoztak össze, akikkel életre szóló, új kapukat nyitogató barátságokat sikerült kötni. A gyermekkori levelezés során megismert Fodor Sándorral például éppen a zilahi *Hepehupa* kapcsán kerültem bensőséges kapcsolatba. A gyermeklíráról való álláspontom kialakulásában sokat köszönhetek neki. Életem másik jelentős állomása a baptista egyház immár kilencvenedik születésnapját is betöltött, több ezres példányszámban megjelenő havilapjával, a *Szeretettel* való kapcsolat. Teológiai hallgatóként a szerkesztőséggel egy épületben laktam éveken át. Egyháztörténeti jegyzeteket, elmélkedéseket, beszámolókat, verseket közlök itt azóta is. A *Szeretettel*nek köszönhetően közlési lehetőség nyílt a világ összes, magyar baptista lapjába és folyóiratába.

Az *Erdélyi Toll*nak véletlenszerűen lettem munkatársa. A folyóirat programját leginkább a *Napkelet*éhez hasonlítanám, amelynek első, 1920. szeptember 15-i számában ezt olvashatjuk: „A Napkelet a szabad kutatás s a különböző irodalmi irányok szabad fóruma. Nem alkalmaz lelkiismereti kényszert senkivel szemben, s minden irányt szóhoz enged, ha becsületes álláspontot fejez ki, és önmagának mértékével mérve értéket jelent.” Ilyen folyóirat sokáig hiányzott Erdélyből, s

szívből örülök, hogy immár öt esztendeje szolgál. Habár Székelyudvarhelyen szerkesztik, olvashatunk benne partiumi, bánásági, kolozsvári szerzőket is. Mindezek mellett ami kellemesen lepett meg az *Erdélyi Toll* és szerkesztősége kapcsán, az a szerzők felé irányuló kommunikációkészség és tiszteletadás.

P. BUZOGÁNY ÁRPÁD: Minden szerző szeretné írásműveit minél szélesebb körben ismertté tenni. Ám a jelenleg létező lapok, folyóiratok ezt az igényt közel sem tudják kielégíteni. Mivel a kritika nem képes mindet átfogni és néha kézi irányítású sok szerzővel szemben, nem mondhatni, hogy a folyóiratok közlési lehetősége révén olyan új szerzőket avathatunk, akik meghatározó hangot képviselnek a lírában, prózában, drámában, a kritikában, művészetek terén. Ennél fogva teljesen esetleges, kit hol és miért közölnek, tehát a közlés ténye az olvasók jó része esetében nem jelent értékítéletet. Ilyen feltételek között tehetséges szerzők sem beszélhetnek saját alkotói pályáról... Sőt az idő rostáján túl hamar kihulló, éppen felkapott, futtatott „szerzők” közt csak óvatosan nevezheti magát szerzőnek a tollforgató. A pénzosztók, egyes laptulajdonosok, szerkesztők által irányított irodalommal magam sem kívánnék azonosulni, sem részt venni ilyen mesterségesen torzított irodalmi életben.

POMOGÁTS BÉLA: Természetes, hogy az erdélyi magyar irodalmi és sajtóélet kibontakozása számomra, a Budapesten élő irodalomtörténész számára is széleskörű lehetőségeket nyitott. Eddig megjelent műveimnek egy tekintélyes része, nagyjából egyharmada erdélyi magyar kiadók jóvoltából került az olvasó elé, közöttük olyan könyvek is, amelyeket magam igen fontosnak tartok, pl. az erdélyi tárgyú publicisztikai tevékenységem eredményei a csíkszeredai Pallas-Akadémia Könyvkiadó gondozásában. Más kiadóknál is gyakran kaptam lehetőséget arra, hogy közvetlenül szólhassak az erdélyi magyar olvasóhoz, és persze a magyarországi olvasóhoz is, hiszen ezek a könyvek természetes módon jutottak el ehhez a magyarországi olvasóhoz. Mindez természetesen nyomot hagyott saját pályámon is, hiszen a megnyílt lehetőségek révén számos olyan ösztönzést kaptam, amely végül is egy-egy monográfia vagy tanulmánykötet megjelenéséhez vezetett. Mindennek következtében nemcsak az a szolidaritás erősödött meg bennem, amelyet az erdélyi magyar irodalom iránt érzek, hanem az a jóérzés is, amely abból fakad, hogy jelen lehetek, sőt otthonos lehetek az erdélyi magyar kulturális életben és közéletben. Ez az otthonosság nemcsak az erdélyi magyar könyvkiadásban és sajtóban kapott szerepem következménye volt, hanem azoknak a közéleti feladatoknak és tisztségeknek a velejárója is, amelyeket az utóbbi tizenöt-húsz évben vállaltam és betöltöttem. Ilyen közéleti megbízatásokat kaptam például az Anyanyelvi Konferencia (A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága), a Magyar Írószövetség és az Illyés Közalapítvány elnökeként. Ezekben a minőségekben nemcsak tartalmas kapcsolatokat alakíthattam ki az erdélyi magyar szellemi élettel, közvetlenül is jelen lehettem ennek a szellemi életnek a

mozgalmaiban és eseményeinél. Volt olyan esztendő az elmúlt évtizedben, amikor több részletben közel három hónapot töltöttem el erdélyi magyar közösségekben, kulturális intézményeket látogatva, konferenciák előadójaként, közvetlenül ismerkedve az erdélyi magyarság mindennapi életével, törekvéseivel és gondjaival.

SZEKERES LUKÁCS SÁNDOR: A kérdés b.) pontjára röviden csak az alábbi tudom kifejteni: Csak 1995–1996 után kezdtem odafigyelni az erdélyi magyar szellemi életre, akkor kezdtem el olvasgatni az erdélyi lapokat, folyóiratokat. Tekintettel arra, hogy kezdetben csak Felsőősfalvával, szeretett szüleim szülőfalujával kezdtem el foglalkozni — ahol én is felnőttem —, először csak falunk történelmével, hagyományaival, a sóvidéki székely emberek történelmével kezdtem foglalkozni és kutatni, ezért az irodalmi lapokat is csak később kezdtem el olvasgatni. Kutatásaim elég sok időt felemésztettek, de így sikerült megírnom és megjelentetnem Felsőősfalva monográfiáját 2002-ben, melynek címe: *Kodáros Kincsei*. Fejezetek Felsőősfalva és a Székely-Sóvidék történelméből. Könyvem olvasható a <http://mek.niif.hu/02400/02487/02487.pdf> lapon. Később is csak a székelyek történelmével kapcsolatosan írtam tanulmányokat, illetve több éves kutatás eredményeképpen megírtam és megjelentettem *Székely Mózses Erdély székely fejedelme* című könyvemet.

NAGY SZÉKELY ILDIKÓ: A *Népújtság* nevű Maros megyei napilap heti rendszerességgel, szombatonként megjelenő irodalmi, művészeti melléklete, a Múzsza játszott fontos szerepet elindulásomban az írói pályán. A melléklet szerkesztői, Bölöni Domokos és Nagy Miklós Kund biztatására itt kerültek először nyilvánosság elé első verseim, melyekből 2007-ben megszületett a *Mint könnyű léptű óriás* című verseskötet.

MÁLNÁSI FERENC: Az *Erdélyi Toll*, a *Székelyföld*, a *Látó*, a *Helikon*, a *Korunk*, a *Várad*, az *Irodalmi Jelen* számait az EME könyvtárában és online változatban is olvasom, talán nem elég rendszerességgel. Mióta nyugdíjas lettem, gőzerővel cikkeket, tanulmányokat írok, „behordom immáron a rétről szénámat” (Horváth Imre), és a munkafüzeteimet javítgatom, illetve anyanyelvoktatásunk történetével, erdélyi scholáink kronológiájával foglalkozom, amellet, hogy nagyapai teendőimet látom el.

Az *Erdélyi Toll* és legutóbb a Súrlott Grádics közli írásaimat, tanulmányaimat, mert felkértek, más hazai folyóiratoknál nem jelentkeztem, mert anyanyelvoktatásunkkal kapcsolatos cikkeimet a *Magiszter*, az *Őrszavak* és a *Nyelvünk és Kultúránk*, az *Édes Anyanyelvünk* és a *Magyartanítás* közli, szépirodalmi alkotások írására a Brassai Sámuel és a János Zsigmond végzős diákjait biztatom, amikor tanárként behívják helyettesíteni... A figyelmüket fel-felhívom egy-egy megjelent írásra —

nem sok sikerrel —, mert a végzősök közül két-három tanuló hallott csupán a hazai irodalmi folyóiratainkról, s olvassa is azokat...

BRAUCH MAGDA: Saját írói pályámat, ha annak lehet nevezni, a nyelvművelés és az irodalomkritika és -elemzés területén kifejtett munkásságomat döntően befolyásolta a székelyudvarhelyi Erdélyi Gondolat Könyvkiadó és az *Erdélyi Toll*, valamint az Aradon szerkesztett *Nyugati Jelen* és *Irodalmi Jelen* című folyóirat és kiadó. Támogatásukkal 2001-től nyolc önálló kötetem jelent meg, több tanulmányom és sok kisebb írásom látott napvilágot, köztük egyesek a határon túl is, Magyarországon, ahol ezekben az években három nyelvművelő pályázaton értékes díjakat is nyertem. (Azelőtt csupán az aradi sajtóban jelentek meg rendszeresen írásaim, mintegy 40 éven át.)

JÓZSA MIKLÓS: Nem vagyok író, hanem olyan nyugdíjas magyartanár, aki 1989 előtt is érdeklődéssel figyelte irodalmi és művelődési életünk eseményeit, természetesen ez az érdeklődésem fennmaradt. Közlési lehetőségem nagyobb lett, kisebb-nagyobb tudósításaimat, tanulmányaimat közöltem és közlöm az aradi *Nyugati Jelenben*, a kolozsvári *Szabadságban* és *Művelődésben*, a sepsiszentgyörgyi *Háromszékben*, a református és unitárius lapokban. Legutóbb az *Erdélyi Tollban* is. Ez fontos nekem, mert úgy érzem, nyugdíjasként is hasznosnak tudhatom magam.

Az *Erdélyi Toll* említésénél hadd fűzzem ide: mindenekelőtt szeretném örömet és meglepetésemet kifejezni, hogy Beke Sándor főszerkesztő úr rám talált a „*mélyszórványban*”, ott, ahol valamikor pezsgő magyar művelődési élet folyt. Hála Bethlen Gábor előrelátó művelődéspolitikájának, 390 évvel ezelőtt alapított Kollegiumának, amely 350 éve Nagyenyeden működik és magyar egyházainknak, még vagyunk. „*Megfogyva bár, de törve nem*” élünk, és igyekszünk feltárni múltunk fényes korszakait, nagy elődeink példamutató munkásságát. E törekvésünk szellemében szeretnők a város érdeklődő magyar polgárait összefogni, tudatosítani bennük, hogy becsületbeli kötelességünk emlékezni múltunk küzdelmes évszázadaira.

Jóllehet csak 2011-től van tudomásom Beke Sándor jóvoltából a Székelyudvarhelyt történeletről, gondolok itt az Erdélyi Gondolat Lap- és Könyvkiadó, a *Székely Útkereső* és az *Erdélyi Toll* létéről, csak üdvözölhetem a nemes törekvést.

FÜLÖP KÁLMÁN: 2011-ben lettem a folyóirat munkatársa. Azóta szívemhez nőtt a lap, és nemcsak azért, mert szerzői közé tartozom, hanem azért is, mert Erdély irodalmi életében megtisztelő helyet vívott ki magának. Tiszteletreméltó az *Erdélyi Toll* életében az, hogy elfogadta mind az olvasóközönség, mind az irodalmi élet jeles képviselői.

DEMETER ATTILA: Az írás, a közlés lehetősége 1989 után hatványozott értékkel bírt azok számára, akik már régóta vártak a kibontakozásra, és azok számára is, akik úgymond pályakezdők voltak. Ami engem illet, a kilencvenes évek elejétől újságíróként dolgoztam. Ezzel párhuzamosan az első szerelemnek, az irodalomnak is hódoltam, de ezeket az írásokat (többségében verseket) csak évekkal később kezdtem közölni irodalmi folyóiratokban. Ezt egy kicsit bánom is, mert utólag végiggondolva, korábban része lehettem volna ennek az alkotói közösségnek. Nagyon jó dolognak tartom, hogy rendszeresen kapok visszajelzéseket, akár elismerést, akár kritikát jelent ez. Mind szakmailag, mind emberileg sokat jelent egy ilyen közösség, szellemi többletet, barátságot, ihletet. Mindenki másképp csodálkozik rá a világra, s mégis összeköt valami...

BODÓ MÁRTA: Saját közlések terén az elmúlt húsz év alatt sokszor, talán túl sokszor vezérelt a kötelesség, azaz a szerkesztő elnyomta és háttérbe szorította a szerzőt. Annak örülök, hogy több közegben, fórumon és tematikában jelen tudok lenni. Általában csak a saját erőm végessége szab határt, hiszen a színvonalas, szakmailag mérhető katolikus sajtó (újra)teremtése nagyon igénybe vevő feladat, s a *Keresztény Szót* alapító Bajor Andor, Fodor Sándor mércéjével mérhető lap rendszeres létrehozása bizony egy embert messze meghaladó feladat, máig.

BARCSAY ANDREA-KRISZTINA: A többség írói pályáját legalábbis részben biztos alakítják, pl. terjedelem tekintetében, sokáig csak egy szűk kör számára írtam hosszabb lélegzetű írásokat, tudván, hogy esély sincs a közlésükre. Előfordult, hogy bizonyos műfajt részesítettek előnyben, és ez esetben a szerző próbál arra (is).

BARABÁS ISTVÁN: A kérdésre vonatkozólag sietek megjegyezni: nincs írói pályám. Ha mégis válaszolok, teszem azért, mert a romániai magyar sajtóban — bukaresti lakhellyel — eltöltött évtizedek során hosszú ideig szerkesztettem irodalmi-művészeti rovatokat, mellékleteket, évkönyveket, miközben közöltem is tanulmányt, kritikát, interjút írókkal, művészekkel, tudósokkal, politikusokkal, erre felkészített a kolozsvári egyetem magyar nyelv és irodalom szakán ifjabb korban eltöltött, felejtethetetlenül szép öt esztendő. A közlési lehetőségek minden tollforgató ember számára létfontosságúak, ami rám is vonatkozik. Ezek nélkül meddő elmélkedés volna minden, amit leírnék.

ALBERT-LŐRINCZ MÁRTON: Abban mindannyian egyet értünk, hogy az írónak jelen kell lennie az irodalmi médiában, hogy megismerjék. Aki nincs benne, nem is író, és nem is válhat azzá. Egyetlen kiadó sem fogja megkeresni, hogy kéziratot kérjen, így egyetlen kiadó sem fogja pályáztatni. Személyes kapcsolatokat sem tud kialakítani, hiszen annyira szakosodott az értelmiségi világ. Két lehe-

tősége marad: vagy marginalizálódik és vállalja a *no name — under classe* írói státuszt, vagy magánkiadásban megjelenteti írásait, ha van rá pénze, és gondoskodik arról, hogy túladjon rajta, ha vállalja. Egyik sem felemelő. Nem is beszélve a jó kritika szükségességéről. A névtelen szerzőre nem pazarol időt a jó tollú kritikus (nem illik észrevenni csakúgy), aki még ráadásul valamely „tekintélyes” folyóirat hitelét is bírja. Azt mindannyian tudjuk, hogy ameddig a kritika nem ajánlja az író, addig nem veszi észre a szakma. Olvasgatják az olvasók, de hallgat a kritika. Tehát, a folyóiratban való szereplés elengedhetetlenül fontos, mint ahogy a kritika is. Itt kezdődik el az íróember írói élete.

Az én esetemben az írói pálya sajátosan értelmezhető. Tulajdonképpen úgy vagyok jelen immár jó 25 éve, hogy nem vagyok jelen. A '80-as években Lázár László kért verseket tőlem, közölte is az *Ifjúmunkás*-ban. A rendszerváltás után sem lettem divatos, noha az első napokban, a felszabadult sajtóban, a vásárhelyi *Népíjség*-ben Mircea Dinescu társaságában jelentem meg. Később is közöltem itt, másutt is, sporadikusan (*Ifjúmunkás, Ifi Fórum, Romániai Magyar Szó, Irodalmi Jelen, Várad, Kaláka, Magyar Napló*), de... Tulajdonképpen két olyan irodalmi lapot kell megemlítenem, ahol számítanak rám, ahol igazán igénylik írásaimat: a már jelentős és egyre növekvő irodalmi presztízsű székelyudvarhelyi *Erdélyi Tollat* és *A Verset*. E két folyóiratról elmondhatom, hogy hiánypótló szerepet töltenek be irodalmi életünkben, van mondanivalójuk, és van arcukat. Egyetlen hiányosságuk az — ha ezt hiányosságnak lehet nevezni —, hogy senki nem támogatja őket, a saját kiadójuk hozza életre — nagyon jól tudjuk — a saját anyagi veszteségén, ezért honoráriumot sem fizetnek. Itt megjegyzem, hogy az *Erdélyi Toll* régebb, a 2009–2011-es évfolyamok idején jó honoráriumképes is volt. Visszatekintve az időben, az *Erdélyi Toll* szerkesztő- és szerzőgárdája méltán hasonlítható a nagy elődökhöz: Kós Károlyék is jól ismerték az értelmiségi élet küzdelmeit, az önkéntesség nemességét, és fogalmuk volt az értelmiség felelősségvállalásáról is, itt és akkor. Szóval, azokhoz a már korábban egy-két régi folyóiratunkhoz „el-szegődött” szerzőkhöz szólok most: hiba az elzárkózás, és bűn a hetyke (ámbár pusmogó) távolmaradás. Itt és most.

És még valami. Az írói pálya alakulását a folyóiratok és a folyóiratok mentén kimerülő díjak erősen befolyásolják. Nem a babérkoszorús költők és aranytollú írók számának szaporítása, vagy a nagyobb pénzdíjak miatt fontosak, hanem pusztán az irodalmi menedzsment érdekében. Ezért is javasolnám azoknak a folyóiratoknak, amelyek még nem rendelkeznek velem, hogy hozzák létre a maguk nívódíjait, és ünnepélyes keretek között osszák ki azokat, az arra érdemeseknek.

I. C. A SZÉTHÚZÁS ÉS SZERZŐFUTTATÁS MÓDSZEREIT ALKALMAZÓ MÉDIA JELENTŐSÉGE A ROMÁNIAI MAGYAR IRODALOM ALAKÍTÁSÁBAN

BEKE SÁNDOR: *Véleménye szerint a romániai magyar irodalom alakulásában/ alakításában milyen jelentősége van az amúgy is széthúzó, más és más úton járó, egyéni vagy sajátos szerzőfuttatási/ találási módszereket alkalmazó mass médiának?*

P. BUZOGÁNY ÁRPÁD: A sajtó képviselőit Ady Endre a szentlélek lovagjainak nevezte. Ilyen embert nagyon keveset ismerünk, olvashatunk. Sok köztük — ugyancsak Ady minősítését használva — a perцемberke, aki a pillanatnyi megélhetésért, a kecségetető pozícióért szinte bármit megtesz, leír. Az erdélyi magyar sajtó nagyon mélyre jutott. Annyira, hogy innen talán már csak fenebb lehet jutni, mert nincsen alább. Ördögi kör: ezért sincsen rangja a sajtóban megjelent, elhangzott szónak. Manapság szinte egyik napról a másikra újságíró lehet bárki, anélkül, hogy legalább valamennyire helyesen tudna írni, beszélni magyarul. Vagy lenne saját véleménye, amit nem mások adnak a szájába. Ilyen körből nyilván kevés olyan személyiség emelkedhet ki, aki felelősséggel viseltetne az olvasóval, hallgatóval, nézővel szemben, és kellő alázattal szolgálná a közös ügyet.

BRAUCH MAGDA: Ehhez nem tudok hozzászólni, bár a „széthúzást”, a szerzők sajátos „futtatásának” módját az utóbbi években észrevettem, de ehhez az anyaországi média is hozzájárul (ha jól értem a kérdést).

SZEKERES LUKÁCS SÁNDOR: Az 1. kérdés c.) pontjára vonatkozóan az a véleményem, hogy a média sajnálatos módon elég egyoldalú, párt- és egyéb csoportérdekek szerint osztályoz. Egyeseket elhallgattatnak, míg másokat érdemtelenül kitüntetnek figyelmükkel. Itt el kell mondanom, hogy csak Bölöni Domokos barátomtól tudtam meg, néhány évvel ezelőtt, hogy létezik az *Erdélyi Toll* folyóirat, amelyet azóta nagy szeretettel olvasok. Olvasgatom ugyanakkor a *Székekely Útkereső* lapjait és ott is sok értékes dologra lelek.

POMOGÁTS BÉLA: Természetes dolog, hogy a tömegtájékoztatásnak igen fontos szerepe van a közélet és a kultúra, ezen belül a szépirodalom közvetítésében, sőt befolyásolásában. Végül is ez az intézményrendszer teremt összeköttetést a kultúra létrehozói és a kultúra fogyasztói között. Abban sem látok kivétlivalót vagy problémát, hogy a kulturális élet közvetítőrendszere szellemi, politikai, ideológiai tekintetben igen megosztott, és ez a megosztottság időnként vitákhoz, akár hevesen artikulált nézetkülönbségekhez vezet. Mindez a kulturális élet szokásos és törvényszerű következménye, és az ilyen irodalmi vitáknak nagy ha-

gyománya van a magyar kultúrában, akár a 19. század irodalmára, akár a 20. század első felének szellemi életére gondolok. A probléma tehát nem abban van, hogy különböző irányzatok és intézmények versengenek vagy éppen vitatkoznak egymással, hanem abban, hogy ezek a viták időnként olyan módon fajulnak el, hogy elveszítik valódi értelmüket és erkölcsi tartásukat. Az erdélyi magyar szellemi életben is mindinkább találhatók ilyen nézeteltérések és viták. Megjegyzem, hogy ezek nem ritkán a magyarországi hasonló viták mintájára, sőt ezek ösztönzése, netán kezdeményező tevékenysége által alakulnak ki az erdélyi magyar szellemi életben. Úgy gondolom, hogy a magyarországi kulturális és politikai ellenségeskedésnek, amelynek tünetei ma már időnként rendkívül veszedelmes fejleményekre világítanak rá, nagyon ártalmas következményeit tapasztalhatjuk Erdélyben. Az erdélyi magyar hagyomány korábban, például a két világháború közötti korszakban, inkább az érdekek egyeztetésére, a meglévő, természetes eszmei ellentétek kiegyenlítésére és a szellemi erők összefogására mutatott példát. Ennek a gyakorlatnak volt meggyőző és, mondhatni, klasszikus példája az *Erdélyi Helikon* körül gyülekező írói közösség története és tevékenysége. A marosvécsi Helikon írói között is voltak időnként éles nézetkülönbségek, hiszen ez az írói közösség eszmei és politikai tekintetben nagyon sok, alkalmanként egymással szemben álló változatot mutatott. Reményik Sándor konzervativizmusa, Kós Károly népi ideológiája, Kuncz Aladár európai liberalizmusa, Makkai Sándor protestáns megújulásra törekvő elképzelései, vagy éppen a székely írók, például Tamási Áron radikalizmusa, természetesen a gondolkodás és a politikai elképzelések más-más pályáit jelölték meg. Mindennek ellenére a Helikon írói természetes módon tudtak összefogni egymással, és egy olyan erdélyi magyar szolidaritást alakítottak ki, egy olyan irodalmi szolidaritás példáját mutatták fel, amely ma is minta lehetne nemcsak az erdélyi magyar szellemi élet, hanem a magyarországi közélet számára is. Meggyőződésem, hogy a magyar történelemnek és irodalmi múltjának vannak olyan hagyományai, amelyeknek életben tartása ma is szükséges és hasznos volna, és elszomorít az, hogy ezeket a hagyományokat időnként veszélyeztetetteknek látom. Véleményem szerint a magyarországi politikai élet mesterségesen keltett konfliktusai és a konfliktusokat övező szenvedélyek Erdélybe történő exportálása igen veszélyes lehet és az erdélyi magyar nemzeti közösség megbomlásával járhat együtt. Ez nem lehet érdeke sem a magyarországi, sem az erdélyi magyar közéletnek és stratégiának. Ezért véleményem szerint erősíteni kellene a megegyezésnek, az eszmei kompromisszumkeresésnek azt a hagyományát, amely a marosvécsi íróközösséghez, az *Erdélyi Helikon* című folyóirathoz, az Erdélyi Szépmíves Céh elnevezésű könyvkiadóhoz fűződik. Örömmel mondhatom, hogy az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó és az *Erdélyi Toll* című folyóirat, mint irodalmi intézmény, nem egyszer mutatja a kiegyenlítésre való törekvésnek ezt a szép erdélyi hagyományát, és ezeket a törekvéseket innen, Budapestről is, csak üdvözölni lehet.

KISS LEHEL: S hogy mi a véleményem az „egyéni vagy sajátos szerzőfuttatási/találási módszereket alkalmazó mass médiának a romániai magyar irodalom alakulásában/alakításában” játszott szerepéről? Abban, hogy az irodalom arculatáról az egyénekben, illetve a populáris szférában milyen kép alakul ki, kétségtelenül meghatározó szerepe van. Ha például egy bizonyos réteghez tartozó szerzőgárda tagjainak neve, képe, műve köszönt a gyanútlan emberre minduntalan, hajlamos lenne azt gondolni, hogy ma az irodalom ebből, és csakis ebből áll. Azonban, hogy milyen valójában a mai romániai magyar irodalom, azt nem a mass média ereje, nem a reklám, nem a kritika, nem is az olvasói ízlés dönti el, hanem — Kányádit szabadon idézve — az idő próbája.

NAGY SZÉKELY ILDIKÓ: Nem hiszem, hogy hosszú távon alakítani tudná a mass média a romániai magyar irodalom arculatát. Az igazán értékes, időtálló alkotások akkor is megmaradnak a köztudatban, hiszen újra meg újra meg tudják szólítani a mindig új, változó olvasót, amikor a szerző „sztárolása” rég lecsengett, ha pedig mulékony az üzenet, a legdíszesebb csomagolásban kínálva is előbb-utóbb elkallódik.

JÓZSA MIKLÓS: A mass media szerepéről érdemben nem tudok szólni, csupán a kolozsvári *Szabadság*, és a *Nyugati Jelen* ezirányú tevékenységét ismerem. E két lap sokat tett és tesz jelenkori és múltbeli irodalmunk népszerűsítése érdekében. Hiányolom azonban az egyes rangos kiadványok sűrűbb jelenlétét az olvasók körében. Úgy érzem, hogy az egykor (még a diákjaim közt is) nagyon népszerű folyóiratok kicsit elszigetelődtek az olvasók nagyobb tömegétől, szerzőik mintha csak „maguknak írnának”. Nem arra gondolok, hogy színvonalukkal leereszkedjenek az átlag műveltségűek szintjére, hanem arra, hogy jöjjenek le közénk és mutassák meg magukat, keressék a személyes kapcsolatot az értelmiségi körökkel. Nézzék meg, hogy hány olvasójuk van például egykori iskolámban (ahol több mint kétszázan olvasták valaha egyik irodalmi folyóiratunkat) vagy bárhol, ahol a szép szó termékeny talajra találhat. Ebben a vonatkozásban a mass médiának is nagyobb szerepe kéne legyen!!!

FÜLÖP KÁLMÁN: Természetesen a romániai magyar irodalom alakulásában nagy szerepe van a mass médiának is. Szerepét az sem homályosítja el, hogy több irodalmi lap és folyóirat van Erdélyben. Mindeniknek megvan a maga szerepe Erdély irodalmában. Erdély irodalma tehát él és jelen van az erdélyi magyarság életében, de jelen van a világ magyarságának életében is.

DEMETER ATTILA: Ahogyan neve is érzékelteti, a tömegtájékoztatás — mass media — nagy tömeget szolgál ki, ezért gyakran megosztó. A széthúzás, a sajátos útkeresés, és az a mód, ahogyan a szerzőket ismertetik, futtatják, elsősor-

ban anyagi okokra vezethető vissza, de ez gyakran összekapcsolódik az „ideológiai” kötődéssel. Ezért is dicséret illeti azokat a kiadókat, folyóiratokat, szellemi műhelyeket, amelyek nehéz körülmények között is megőrzik arcukat, átmentik az igazi értékeket, magyarul: teszik a dolgukat. Ezekkel ellentétben, a bizonyos köröknek és érdekeknek megfelelni akaró írott sajtó, rádió vagy televízió elkerülhetetlenül kitermel magából olyan egyéneket, akikre nem minden esetben lehetünk büszkék, mégis magasan „jegyzik” őket az éppen létező konjunktúra miatt. Ilyenek mindig lesznek (van példa rájuk határon innen és túl), attól függetlenül, hogy a tömegtájékoztatás milyen irányba fejlődik majd. Ez mindig komoly erkölcsi kérdéseket vet fel. Az íróársadalomnak ezért egységesebbé kell válnia, és figyelmeztetnie kell a közvéleményt. Összességében véve, mégis azt mondom, hogy derűlátóak lehetünk, mert nagyon sok jó szerzőnk van, így az igazi értékek felszínre kerülnek, és hosszú távon fennmaradnak az előbb említett tényezők ellenére is. Derűlátóak lehetünk azért is, mert léteznek olyan szellemi műhelyek, kiadók, ahol a pártatlanság és az alkotók szabadsága a legfontosabb.

BARABÁS ISTVÁN: Hogy milyen jelentősége van a más-más úton járó médiaeszközök széthúzásának? Azonnali jelentősége az, hogy ideig-óráig kapcsolóssá teszi a szereplőket, mert a közönség szereti a pletykát, civakodást, odamondásokat. Ha azonban távlatilag nézzük, a kérdésben szereplő széthúzásnak semmifajta jelentősége nincs. Csak a Mű marad fenn, a sértések és sértődések, szurkálások és sebek feledésbe merülnek. Kit érdekel ma, hogy Kazinczy és Batányi, Petőfi és Vörösmarty, Ady és Kosztolányi, Szabó Dezső és Tamási Áron, Sütő András és Szabó Gyula között időnként milyen viták, nézeteltérések vetettek szikrát?

BARCSAY ANDREA-KRISZTINA: Hogy van szerepe, az biztos, pl. amikor elindul egy írói „trend”, egy bizonyos kifejezési mód, stílus, tematika, sokan csak azért preferálják azt, mert az a menő. Én soha nem tudtam volna azonosulni olyan értékekkel, amelyeket nem tudok felvállalni, így inkább nem írtam egy ideig.

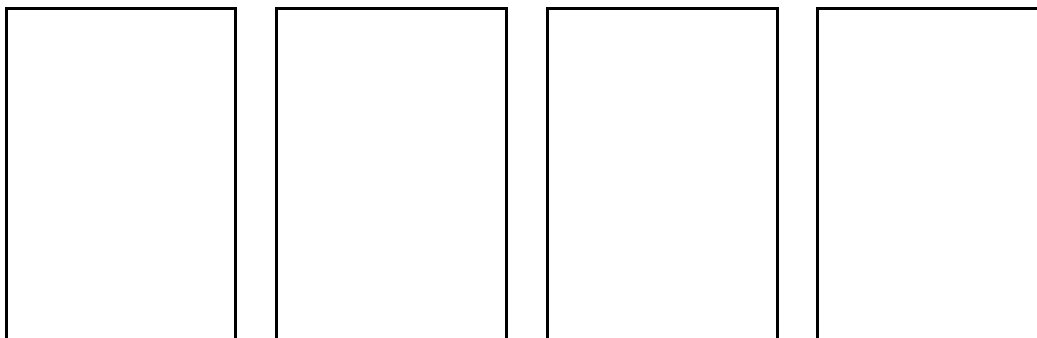
Eléggé jelentős szerepe van, arra talán nincs rálátásom, hogy milyen mértékben, mert nem tudom figyelemmel követni az Erdélyben megjelenő összes sajtóterméket, de az tagadhatatlan, hogy alakítja. (Itt hozzátenném, hogy elég problematikus a terjesztés, még a könyvek esetében is, még a könyvtárakba sem jutnak el a kortárs erdélyi írók művei, ami elég sajnálatos.)

ALBERT-LŐRINCZ MÁRTON: Egy helyütt, egy interjúban érdekesnek mondható véleményt fogalmazott meg Kovács András Ferenc, amikor rácsodálkozva állapította meg, hogy itthon, Erdélyben öt irodalmi-művelődési folyóirat van: „van a Várad, a Helikon, a Korunk, a Székelyföld, a Látó.” 2011-ben, amikor Kinde Annamária és Szűcs László faggatódzott, azért már nyugvást ki lehe-

tett volna egészíteni hétre-nyolcra a számot. Az udvarhelyi *Erdélyi Toll* már élt, és nem a semmiből, hanem egy tízesztendőös lapcsinálás tapasztalatából született meg (a korábbi *Székegy Útkereső* utóda), magánkezdeményezésből, ahogy az aradi *Irodalmi Jelen* is. És más lapok is élnek, megjelennek. És van olyan is — bár ritka —, nincs mögöttük állami, pályázati vagy megyei tanácsi finansz! Ezt ki kell mondani. Méltányolni kell a törekvést. Maga Kovács András Ferenc (engedtessek meg így) is csodálkozva ámul el a felsoroláson. „Ennyi? Öt lap?” Azt gondolom, annyi lapra van szükség, ahányat olvasnak, ahánynak a megjelenésére várnak, amelyek létezéséért drukkolnak az olvasók. Az, hogy a fizetéses, hivatali apparátussal rendelkező szerkesztőségek milyen motivációs alapokból táplálkoznak, nem tisztem taglalni, nem az én dolgom. Azt azonban el kell mondani, hogy nem venni észre a többiek törekvéseit, nemcsak luxus, veszélyes is. Nekünk itthon, Erdélyben minél szélesebb szcénumon kell láthatóvá tennünk magunkat, ez a feladatunk ... mert vagyunk. És még valami: minden áron minőség, az anyanyelv tisztasága, az értékközvetítés, a hűség és a megmaradás érdekében (higgyék el, nem nagy szavak ezek, bár a posztmodern nem tolerálja).

A folyóiratok nyújtotta közlési lehetőségekre hatnak a fent elmondottak. Tisztelet a kivételnek. És a közlési lehetőségek segítenek az íróvá érésben. Nem lesz mindenki író, akinek megjelenik egy írása valahol, de ami megjelenhet, annak meg kell jelennie. Bárdos László irodalomtörténész a kanadai *Kaláka* című online szépirodalmi folyóiratban ezt írja, „egyetlen művészet sem csupán a nagyokból táplálkozik. Ők sem nőhetnének meg a kisebbek nélkül, az irodalomtörténet folyamatosságát ezek az utóbb kevéssé ismert vagy elismert szerzők tartják fenn”. Aki még nem olvasta, íme, gondolkodhat rajta. Nem a minőségtelen művészet mellett tör pácát, csak a nem egyenlők mellett, akik nélkül nem kerek a kerek. Hiszen mindennek csak valamihez viszonyítva van-lehet értéke, minősége.

Az II. évfolyam (2010) számai

II.

ERDÉLYI TOLL — A MŰ, A FOLYÓIRAT, A FÓRUM, A LEHETŐSÉG, „AZ ERDÉLYI MAGYAR SZELLEM ÚJ OTTHONA”

Miközben a 2007-es, 2008-as esztendőkből az 1990 és 1999 között Székelyudvarhelyen megjelent *Székely Útkereső* irodalmi és művelődési folyóirat reprint kiadását, majd az ezt követő, a folyóirat évtizedes életét megörökítő monográfiát és antológiákat készítettem és állítottam össze, némi rokonszenv és nosztalgia diktálta lelkemnek: szükség lenne a *Székely Útkereső* folytatására!

És akkor arra gondoltam, hogy ha kiadónkat, az Erdélyi Gondolatot a *Székely Útkereső* saját „kertjében” hozta életre, akkor szellemi műhelyünk kiadója és majdnem száz szerzője igazán megérdemelné egy olyan fórumot, mely — a könyvek megjelenése előtt — publikálási lehetőséget biztosítana nekik, amolyan „sajtóbeli előzményt”, és természetesen szülőföldünk, Székelyföld, Erdély, Partium és Bánság többi alkotójának is publikálási kapukat nyitna.

És ez épp a kiadó „érettségének” évében, 2009-ben valósult meg, mondhatom két-háromévi alapos és — most már mondhatom — biztosra menő „főszerkesztői” felkészülés után, akkor, amikor annyira kockázatos és bizonytalan volt világra hozni egy támogatás nélkül megjelenő, költséges és veszteséges folyóiratot. S ha felteszem a kérdést, hogy még miért?, hát még azért, mert irodalmi életünk csoportosulásai annyira farkasfoggal néztek (mondjuk-írjuk múlt időben) minden olyan új kezdeményezést, vállalkozást, mely az általuk — inkább és főleg támogatással — létrehozott fórumaik mellett vetélytársi minőségben sorakoznának fel melléjük és/vagy létüket-életüket veszélyeztetné.

Kézirat-felkéréseimre az Erdélyi Gondolat alkotói és az irodalmi életünk „idegen felségvizéiről” verbuvált szerzők azon nyomban és reményteljesen jelentkeztek opusaikkal. De az európai gazdasági válság beköszöntésekor mégis feltették a kérdést: az anyagi szűkölködés sújtotta években anyagi támogatás nélkül valóban megvalósulhat-e egy ilyen „nagy mérvű művelődési hőstett” végrehajtása?

A válasz pedig 2009 őszén, szeptemberben érkezett: Székelyudvarhelyen megjelent a negyedéves megjelenésre tervezett és a 224 oldalnyi terjedelmű *Erdélyi Toll* irodalmi és művelődési folyóirat első száma. Narancssárga, ősz színű borítóján Péter Katalin tusrajza látható: egy író, aki az olvasóval szemben az íróasztalnál foglalt helyet, kezében penna, a penna alatt az anyanyelvén készülő művel. Az anyanyelvápolás, a megmaradás, a helytállás, a szülőföld iránti hűség jelképével.

Az *Erdélyi Toll*, a Mű, a Folyóirat, a Fórum, a Lehetőség gondolata már régebb „megfogant” az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó szellemi műhelyében. 2009 őszén azonban megszületett és ebben az évben, 2013-ban már öt éves. A folyóirat mö-

gött nincs egyetlen egy párt se, szövetség se, a folyóirat nem kötelezte el magát senkinek, anyagilag nem támogatja senki, ezért nem befolyásolja senki, a vele egyidőben felkínált eszme és közlési tér független és szabad. Az Erdélyi Toll pártatlan, alkotói apparátusát abszolút objektív minőségi mérce fogadta és fogadja be, attól függetlenül, hogy magánéletében ki-hova-melyik párthoz, csoportosuláshoz, ideológiához vagy eszméhez tartozott vagy tartozik.

Az Erdélyi Toll főleg a *Múzsza és Lant* című szépirodalmi rovatában természetes szelekciót végez és engedi, hogy a közlésre megrostált írások, a nyomdafestéket magára öltött irodalom hitelesen tükrözze a szabad szerkesztői szándékot, a kor irodalmát, a reális alkotói képet, az írógárda igazi arculatát, a sok színben felvonultatott kifejezésmódot, a különböző stílust, és azt, hogy az *Erdélyi Toll* életében az I. évfolyam 2009. 1. számától az V. évfolyam 2013. 4. számáig az „erdélyi” jelző fogalom alatt az alábbi szerzők, szám szerint összesen 137-en, ezekből 101 élő szerző (Ady Endre, Albert-Lőrincz Márton, Aranka György, Arany János, Balázs Sándor, Barabás István, Barcsay Andrea-Krisztina, Baricz Lajos, Bartus Rozi, Batsányi János, Bárd Oszkár, Beke Sándor, Bencze Mihály, Benedek Elek, Berde Mária, Bertha Zoltán, Berzsenyi Dániel, Bod Péter, Bodó Márta, Botár Emőke, Bölöni Domokos, Bölöni Farkas Sándor, Böszörményi Zoltán, Böződi György, Brauch Magda, Buksa Éva-Mária, Burján Emil, Bustya Dezső, Czirják Edit, Czirmay Szabó Sándor, Csatáné Bartha Irénke, Csávossy György, Csifó János, Csire Gabriella, Csire Gábor, Csokonai Vitéz Mihály, Csontos Márta, Dávid Gyula, Deák-Sárosi László, Demeter Attila, Demény Lajos, Dsida Jenő, Elekes Ferenc, Eszteró István, Farkas Antal, Fábián Lajos, Ferenczi Enikő, Fodor Sándor, Főcze Kornélia, Fülöp Kálmán, Fülöp Lajos, Gábor Adrienn, Gáspár Erika, Hadnagy József, Huber András, Ilyés András Zsolt, Jakab Rozália, Jakobovits Miklós, Jancsik Pál, Jánky Béla, Jékely Zoltán, Józsa Attila, Józsa Miklós, Kamenitzky Antal, Kazinczy Ferenc, Kedei Zoltán, Kinde Annamária, Kiss Lehel, Kiss Székely Zoltán, Kocsis Rózsi, Komán János, Kosztolányi Dezső, Kozma László, Kozma Mária, Kovács György, Kölcsey Ferenc, Kriza János, László Judit, László László, Lőrincz György, Madách Imre, Matekovits Mihály, Málnási Ferenc, Mester Györgyi, Mészely Adél, Mészely József, Molnos Ferenc, Murádin László, Nagy Attila, Nagy József Levente, Nagy Irén, Nagy Olga, Nagy Pál, Nagy Székely Ildikó, Nagyalmos Ildikó, Németh János, Németh Júlia, Ötvös József, Panigay Róbert, Papp Endre, Pálffy Tamás Szabolcs, Pázmány Péter, P. Buzogány Árpád, Petőfi Sándor, Pomogáts Béla, Pongrácz P. Mária, Radnóti Miklós, Ráduly János, Reményik Sándor, Sántha Attila, Sebestyén Péter, Sipos Domokos, Sipos Enikő, Sipos Erzsébet, Sütő András, Szokolczay Lajos, Szász István Tas, Szekeres Lukács Sándor, Sente B. Levente, Székely-Benczédi Endre, Szőcs Katalin, Tamási Áron, Tar Károly, Tácsi Erika, Teleki József, Tompa Mihály, Tóth Árpád, Tóth Mónika, Vajda János, Vandra Attila, Vöő Gabriella, Vörösmarty Mihály, Zágoni Attila, Zólya Andrea Csilla, Zsidó Ferenc, Zsigmond Enikő, Zsigmond Győző) munkatárs közölt, szerepelt az *Er-*

délyi Tollban, ezt alkották, ez az erdélyi jelző alatt szereplő és az ezt reprezentáló irodalom ebben a fórumban — Erdélyben.

— *Az Erdélyi Toll az erdélyi magyar szellem új épülete; elismert írók, költők, nyelvészek, irodalomtörténészek, irodalomkritikusok, sajtótörténészek, filozófusok, művészettörténészek, műelemzők, publicisták, néphagyomány ápolók, gyermekírók, egyházi írók és szerte a nagyvilágban olvasók vallják szellemi otthonuknak... Egy közös otthon, ahová negyedévenként a megjelenés idején — bárhol is éljen a nagyvilágban — lélekben mindig hazajön megpihenni, és erőt meríteni...*

POMOGÁTS BÉLA: Azt a szellemi otthont, amelyet az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó és az *Erdélyi Toll* létrehozott, és amelyet számomra is felkínált, nagyon örvendetesnek és fontosnak tartom, s ahogy eddig tettem, a jövőben is élni szeretnék azokkal a lehetőségekkel, amelyeket ez az otthon kínál. Mindezek következtében nem pusztán a számomra felkínált nyilvánosság, a megjelenés gyakori lehetősége jelent örömet, hanem az az informális közösség is, amelynek részese lehetek, még úgy is, hogy ennek a közösségnek a tagjait személyesen csak részben ismerem. A huszadik századi (és persze a korábbi) magyar irodalom és kultúra történetében nem egyszer alakultak ki olyan műhelyek, amelyeknek munkáját a közös felelősség, a közös eszmények, a közös munka ethosza irányította, tapasztalataim szerint az Erdélyi Gondolat és az *Erdélyi Toll* körül kialakult munka és egyetértés is ilyen műhelyt jelent. Ezért veszek részt szívesen ennek az erdélyi műhelynek a munkájában. Itt, Budapesten is érzem ennek a munkának és szolidaritásnak a jótékony következményeit, hadd idézzek fel nagy és klasszikus példákat, Babits Mihály vagy Németh László is érezte ezt az őket is befogadó erdélyi szolidaritást, mindez sokat jelentett számukra, megvannak ennek a szép irodalomtörténeti példái. Fontosnak tartom, hogy az erdélyi és a magyarországi irodalmi, szellemi élet és ennek képviselői, munkásai között létrejöjjön ez a szolidaritás, hiszen ezzel példát adhatunk az ellentétéktől fuldokló közélet számára is, és talán kissé orvosolhatjuk azokat a konfliktusokat, amelyeket az előző kérdésre válaszolva érintettem.

BERTHA ZOLTÁN: Az *Erdélyi Toll* közös otthona számomra öröm, megtiszteltetés és remény: a megmaradás üzenete. Hogy az Ady által is már keseregve megjövendölt „szétszóródás után” mégis lehetséges a lelki, érzelmi, erkölcsi, szellemi összetartozás, sőt aktív összefogás. Hogy önazonosságunk pillérei a lap szellemiségére is alapozódhatnak, sőt a szintén Adytól eredő „templomépítés” képzetének megvalósulási esélyei általa is növekedhetnek. Mert ez a templom a nemzeti együvértartozás spirituális és szakrális jelképe. S a folyóirat azzal, hogy közös szellemi égboltozat alá tereli a magyarság sorsa iránt elkötelezettséget érző írástudók sokaságát: küldetést végez, missziót teljesít. A magyar értékek megmaradásának és felemelésének misszióját. A sajátosság méltóságának annyiszor megidézett eszményét felmutató és demonstráló elszántsággal.

SZEKERES LUKÁCS SÁNDOR: Az *Erdélyi Toll* folyóiratot egy igen rangos, eredeti értékeket megjelentető folyóiratnak, magas színvonalú szellemi műhelynek tartom, ahol a magyar irodalom klasszikus értékeitől kezdve a kortárs erdélyi magyar kultúra legszorgalmasabb fiataljai is megjelenhetnek, ha értéket képviselnek alkotásaik. Ebben a szellemi műhelyben ütközhetnek olyan elméletek, felfogások, értékek, amelyek más folyóiratokban talán meg sem jelenhetnek. Természetesen nem az ún. szélsőséges eszmékre gondolok, hanem a magyar kulturális életet széthasító és talán részben megosztó ún. akadémikus és az akadémia melletti színvonalas, ún. alternatív gondolkodók írásaira. Elég, ha csak arra utalok, hogy az 1848–1849-es szabadságharcunk leverését követően a Magyar Tudományos Akadémia magyar vezetőit lecserélték és helyette csak azok a Habsburg-hű németek és magyarok lehettek az akadémia dolgozói, akik átdolgozták a magyar történelmet és olyan felfogást erőltettek a magyar társadalomra, amely köszönő viszonyban sincs a valósággal. Ez a szemlélet sajnos az irodalomtól a történelemig a mai napig jelen van.

KISS LEHEL: Minden alkalommal, amikor kézbe veszek egy-egy új folyóiratszámot, első dolgom, hogy végigpásztázzam a szerzők listáját. Hogy miként alakult ki nálam ez a szokás, azt nem tudnám megmondani. Olyan ez, mint amikor egy sokféle virágból álló csokrot vizsgálgat meg közelebbről az ember, és sorra veszi a szálakat: „Ez a kedvencem; az még csak bimbó; amazt nem kedvelem annyira; jé, még ebből is van itt!” Aztán, ha belegondol, hogy minden egyes szál egy-egy külön csoda, külön történet, külön kis univerzum, kissé megszegeyelli magát, ha álláspontján nem is változtat rögtön. Hát amikor hátrébb lép kissé, és rádöbben, hogy a sok színből és formából milyen pazar csokrot állított össze az értő kéz!

Vannak szerzők, akiket emberi nagyságukban és mélységükben szeretek és tisztelek, írásaikról azonban ezt nem tudom elmondani. Vannak szerzők, akiknek az írásai lenyűgöznek, de a személyiségük taszít. Vannak olyan szerzők is, akik sem személyiségükkel, sem írásaikkal nem adtak hozzá semmit az életemhez, és vannak olyan szerzők, akik mind személyiségükkel, mind műveikkel mély nyomokat hagytak, hagynak szellemi világomban. Ezek a besorolások természetesen nem állandóak minden szerzőre és minden műre nézve, hanem a növekvő, tárguló tapasztalatnak és látókörnök a változó ízlés kalapácsával pillanatnyilag levett cövekjei. Az *Erdélyi Toll* virágcsokrában elsősorban a változatos szálak egymásmellettségének összhangja ragad meg: különböző egyéniségek, különböző stílusok és műfajok megnyilatkozásai ugyanazon értékítélet mentén.

A folyóirat körül csoportosuló szerzőgárda tagjainak többségét személyesen még nem volt alkalmam megismerni. Az új számokat kézbe venni számomra mégis a találkozás élményével hat. Ráduly Jánossal például az *Erdélyi Toll*tól függetlenül, cigány népmesegyűjtéseim kapcsán kerültem levelező viszonyba. Azóta újabb műveiből rendszerint elküldi a dedikált példányokat, s viszonzásul igyek-

szem ezt-azt küldeni neki magam is. Amikor fellapozom az *Erdélyi Toll*at, távolról is úgy köszöntöm őt, mint régi ismerőst. De nem csupán vele vagyok így.

Minden esetre kellemes érzés, és megtisztelő egy kicsiny szálnak lenni az *Erdélyi Toll* színes csokrában.

BARABÁS ISTVÁN: Mit jelent nekem az *Erdélyi Toll* közös szellemi otthona? Azt jelenti, hogy a romániai politikai élet marakodásai közepette beletartozom írók, szerkesztők, művészek, olvasók olyan közösségébe, ahol senki sem kérdezi, milyen párt, szövetség, egylet kerített hálójába, hogy van-e kettős állampolgárságom, hogy Bukaresten kívül milyen szálak fűznek Budapesthez, Londonhoz, Lyonhoz, Marosvásárhelyhez, Gyergyóhoz. Minden érdek nélkül érzem jól magam az *Erdélyi Toll* vendégszerető asztalánál, talán azért is, mert nem ad helyet hangoskodásnak.

BUKSA ÉVA-MÁRIA: Az ERDÉLYI TOLL számomra a szellemi szabadság otthona! Hogy közös-e ez az otthon?! Közös, mert saját írásom más tollforgatók alkotásaival együtt, úgymond, közösen jelenik meg. Annyiban tekintem „közös szellemi otthon”-nak, hogy e nyomasztó sorsközösségben élve közös álmaink, céljaink éltetnek bennünket: cselekvően, kezünkben tollal, szolgáljuk nemzetünket, és — ha lehetséges — szellemi, kulturális felemelkedését elősegíteni, nemzeti önazonosságát, öntudatát erősíteni.

Ennek a szándéknak biztosít életteret, lehetőséget az *Erdélyi Toll*, hiszen könyv formában még meg nem jelent, az utóbbi három évben írt történelmi színjátékaimból, tándramáimból részleteket közölt a lapban.

Meggyőződésemmel, hogy mi, az *Erdélyi Toll* folyóiratban közlő kortárs erdélyi és nem erdélyi tollforgatók egy olyan virtuális otthonra leltünk, amely mély, őszinte érzések, újszerű gondolatok forrásvidéke, ahol évszázadok mélyéről buzog fel az az életérzés, melyet hűségnek nevezünk... a nemzet és a nemzet ügye iránti hűség.

Ez a kulturális folyóirat elkötelezettséget vállalt az egyetemes magyar kultúráért, ősi hagyományaink átmentéséért az európai társadalmi-filozófiai-művészeti változások paradigmáihoz igazodva. A tudományban, a művészetekben és a szépirodalomban végbement változások hatására a 21. századi modern esztétika szembefordul, és radikálisan átértelmezte a megkövesedett kánont. Az *Erdélyi Toll* köré felzárkozó tollforgatók a lét gondjainak, szépségének tükrözésformáiban különböznek ugyan, de a kisebbségi helyzetből fakadóan írásaikban a közös erdélyi tudat, a közösségi ideák, célok hasonlósága meghatározza etikai-esztétikai eszményeik jellegét: felvállalva a nemzeti kultúra és identitás fenntartásának közösségi küldetését.

Az *Erdélyi Toll* számomra olyan szellemi táplálék, mely ugyanakkor lelki felüdülést jelent. Megítélésem szerint az emberi tudatba és lelkekbe világosságot áraszt. E fény a lelkekbe a szeretet melegét, tudatunkba a bölcsesség fényét sugá-

rozsa. Hamvas Béla szerint: „A Fény csak abban válik áldássá, ami (aki) másnak is ad belőle”.

BODÓ MÁRTA: Az *Erdélyi Toll* érdekes próbálkozás, magam is kíváncsi voltam, mennyire életképes, mennyit bír ki/el. Dicséretes a kitartása és a változatossága! Mindig meglep, mennyi mindenféle belefér, s milyen sok anyagot tud felölelni. A szerkesztő(k) szívóssága, szorgalmatosság, kitartása dicsérendő, hiszen nemcsak egyszerűen begyűjt és leközi, hanem törekszik a színvonalra, a műfaji színességre, újra és újra bekopogtat, jelentkezik, jelez, visszajelez a szerzőknek: talán természetesnek tűnik, de bizony ezek az alapvető szerkesztői erények, mint sok klasszikus erény, lassan ritkaságszámba mennek.

ALBERT-LŐRINCZ MÁRTON: Én azért szeretem az *Erdélyi Tollat*, mert az erdélyi szellemet ő képviseli a legteljesebben. Nem a bravúros, formakövető, hanem a szolgáló irodalmat tálalja és szorgalmazza. De hát egy forrongó, bizonytalan, a gyors változásokhoz való alkalmazkodást ellehetetlenítő társadalmi valóságban abszurdnak is tűnhet a formai tökélyre törekvés, hiszen nemcsak a tartalom, a forma is a társadalmi környezet leképezésének az eszköze. Egy anómiás társadalomnak nem a tökély a tükörképe. Egy értékválságban szenvedő társadalomban az irodalomnak is, mint bármely művészetnek, kivezető irányokat kell felmutatnia, értékmarkókat kell nyújtania, hiszen az írástudó felelőssége mindenkor mérlegre állítatik.

FÜLÖP KÁLMÁN: Az *Erdélyi Toll* egy közös szellemi otthon. Sokan tartozunk szerzői közé és ennek köszönhetően, nekem barátságokat, ismereteket és egy színes irodalmi világot jelent. Olyan ismeretek birtokába jutok általa, amelyeket a későbbiekben beépíthetek költészetembe. Ugyanakkor jelenti számomra az összetartozást és kéznyújtást egymás felé.

BRAUCH MAGDA: Minden alkalommal nagy örömmel fogadom az *Erdélyi Toll* legújabb számát!

P. BUZOGÁNY ÁRPÁD: Az *Erdélyi Toll*ban megjelentekkel nem kell egyetérteni ahhoz, hogy egy szerző lehetséges közlési térként kezelje a folyóiratot.

JÓZSA MIKLÓS: Az *Erdélyi Toll*, „*az erdélyi magyar szellem új otthona*” igazi otthon jellegét csak most kezdem ízlelgetni, ugyanis még csak három számát tarthatam a kezemben, lapozgathattam, de már érzem, hogy mi, szórványban élők is tartozunk valahová. Örömmel tapasztaltam, hogy a folyóirat szerzői közt a nagy nevek mellett ott vannak jó ismerőseim, barátaim, sőt egykori tanítványaim is. De az igazi otthonosságot az írások témavilága, magas színvonala és ugyanakkor hozzáférhetősége, olvashatósága teremti meg.

CSATÁNÉ BARTHA IRÉNKE: Valóban jó érzés megtapasztalni az *Erdélyi Toll* irodalmi és művelődési folyóirat teremtette székely otthonosságot, vendégszeretetet. Ennek az otthonos légkörnek értékteremtő igyekezetéhez igazodni, vállalni a megmérettetést, tudni, hogy sajátos színeiddel, ízeiddel hazavárnak, tudni, hogy nem csak lélekben a „tisztá forrásra” mindig hazajárhatsz, tudni, hogy ezen a sokszínű palettán te is egy érdekes színfolt lehetsz, új, színes ecsetvonás az együttműködés nagy tablóján, nem tévesztve szem elől a kitűzött nemes célt. Örömmel mondhatom, hogy nekem ez a kiadvány megszólalási lehetőség is egyben, amiért hálás vagyok a szerkesztőségnek.

NAGY SZÉKELY ILDIKÓ: Az *Erdélyi Toll* folyóirat létezése elsősorban biztonságérzetet ad az alkotáshoz, az írói létformához. Ugyanakkor nagy megtiszteltetés számomra, hogy irodalmunk jeles képviselőinek a legmagasabb minőségi mérce tervrajza alapján épült szellemi otthonába engem is befogadtak.

DEMETER ATTILA: Az *Erdélyi Toll* valóban egy közös szellemi otthon. Hogy mit jelent, nehéz pontosan megfogalmazni, hisz oly sokrétű a válasz. Mondhatnánk, hogy az erdélyiség erős lenyomata, stílus, életérzés, ízlés, világnézet. Azt is mondhatnánk, hogy egy olyan hely, ahol az alkotók (nem csak) virtuális térben találkoznak, és hozzák magukkal az ízes magyar nyelvet, a rímet, a gondolatot, a humort, az együvé tartozás örömét. Külön öröm számomra, hogy itt nem csak a „trendi”, a mindenkor „divatnak” megfelelni akaró szerzők vannak jelen, hanem az őszinteségre törekvők is. A háromhavonta megjelenő lap erősségének tartom, hogy mind formailag, mind tartalmilag változatos és valóban igényes, színvonalas, bárki számára értékes olvasmány lehet, az itt közölni kívánó alkotóknak pedig igazi kihívást jelenthet.

MÁLNÁSI FERENC: Az *Erdélyi Toll*nál otthonra, valóban „szellemi otthonra” találtam, ahova szívesen hordhatom a „rétről szénámat”... Engem is megkaptak Péter Katalin borító-illusztrációi, az anyanyelvápolás, a megmaradás, a szülőföld iránti hűség jelképével és a rendszeresen megjelenő számok mindegyikében találok olvasnivalót, melyet továbbítok diákjaim felé... Főleg az *Írók a szülőföldről*, a *Sors és pálya*, a *Híres magyar műzsák*, az *Élő néphagyományok* és az *Irodalmi elemzések* című rovatok írásaira hívtam fel diákjaim figyelmét, adtam nekik házi feladatot, hogy a kinyomtatott folyóiratban, no meg a világhálón is olvasható változatában keressék meg a kérdéseimre adandó válaszokat...

(Folytatjuk)
